

УДК 354:351.84

JEL Classification: E21, E64, G28

*Петрацук О.О.,
канд. екон. наук, доц., доц. кафедри
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Лозяк О.Д.,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕЯКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Постановка проблеми. Підвищення рівня життя населення – це основне завдання економічної політики будь-якої держави. Тому економічні реформи мають постійно спрямовуватись на механізм регулювання і боротьби із кризовими явищами, які відбуваються в державі і суспільстві. У більшості розвинутих країн основними соціальними стандартами є прожитковий мінімум, розрахований на основі «мінімального споживчого кошику». Склад споживчого кошику (по кількості та переліку товарів і послуг) залежить від соціально-економічного розвитку країни, загальноприйнятих стандартів життя, ментальних особливостей, релігії та ін. Кожна держава має свої особливості формування споживчого кошика. Споживчий кошик застосовується як база до порівняння розрахункових та реальних рівнів споживання. Споживчий кошик – це набір товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини або сім'ї.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання вдосконалення соціальних стандартів вивчали вітчизняні і зарубіжні науковці та практики: Н. Баранова, К. Бондарчук, В. Вітер, І. Гнибіденко, В. Костюк, Т. Кір'ян, В. Компанієць, Е. Лібанова, В. Медведєва, М. Папієв, О. Платонов, Д. Синк, Ф. Хміль, Л. Черенько, Б. Шнайдер та інші.

Питання необхідності приведення прожиткового мінімуму до реального розміру та вдосконалення структури споживчого кошика постійно обговорюються на всіх рівнях державного управління, особливу увагу цій проблемі приділяє Федерація професійних спілок України [2].

Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (№ 2017–II від 05.10.2000 р.) прожитковий мінімум визначається як «вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистостей» [6].

На підставі Закону України «Про прожитковий мінімум» цей показник встановлюється нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу окремо для основних соціальних і демографічних груп населення. Розмір прожиткового мінімуму обраховується виходячи з вартості мінімальних наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» (№ 656 від 14.04.2000) [7].

Однак, пропонувані методики визначення прожиткового мінімуму та споживчого кошику характеризується певними недоліками, зважаючи, що прийняті вони були за кардинально іншої соціально-економічної ситуації, і потребують перегляду враховуючи проєвропейський вектор розвитку нашої країни.

Постановка завдання. Мета статті – узагальнення недоліків затвердженої методики визначення величини прожиткового мінімуму та обґрунтування необхідності її зміни задля забезпечення максимальної відповідності стандарту реальній вартості споживчого кошика товарів та послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним завданням всіх соціально-економічних реформ, в першу чергу, має бути підвищення рівня життя населення країни. Рівень життя населення визначається розміром доходів та доступністю певного набору товарів та послуг. Держава гарантує при цьому мінімальні стандарти, що виражаються «споживчим кошиком», який, у свою чергу, на даному етапі не відповідає вимогам сучасності. Основною складовою сукупних доходів населення України виступає заробітна плата. Від вартості споживчого кошика залежать мінімальна заробітна плата та пенсія, обсяг соціальної допомоги, формування бюджету України та місцевих бюджетів. Використовується як конкретна база для порівняння розрахункових і реальних рівнів споживання.

В українському споживчому кошику лівова частка доходів (понад 65%) витрачається на харчування, а деякі непродовольчі товари та послуги не згадуються взагалі. Особливо, це стосується таких соціальних груп, як: пенсіонери, школярі та студенти. Також платна медицина та платна вища освіта взагалі не передбачені, оскільки, згідно із Конституцією, вони в Україні мають надаватися безкоштовно.

Найраціональнішою є така структура споживання, коли на харчування витрачається до третини доходів, непродовольчі товари (одяг, меблі) – 47% , решта 23% – на послуги. Для порівняння: на продукти харчування європейці витрачають менше 20%: Франція – 12,2%, Німеччина – 9,8%, Іспанія – 13,1%. Споживчий кошик американця нараховує 300 продуктів і послуг, француза – 250, англійця – 350, німця – 475; український споживчий кошик, нещодавно був розширений до 297 найменувань [13].

Державна служба статистики оприлюднила низку даних про доходи та витрати українців у побуті. Згідно із ними, щомісячні доходи 4 мільйонів українців є меншими за прожитковий мінімум. Понад половину своїх доходів українці витрачають на харчі, і залежать від зарплати та соціальних виплат. Українці стали більше витрачати на харчі, хоча харчуються не краще, більше платити за житло, хоча умови погіршуються, а також змушені купувати послуги освіти та медицини, хоча вони є безкоштовними [1].

Можна виділити такі етапи затвердження і перегляду споживчого кошика в Україні:

I етап – Споживчий кошик був затверджений урядом України (Постанова КМУ від 03.10.1991 р. № 244 «Про мінімальний споживчий бюджет». Він містив 12 груп продовольчих товарів, по 4 групи непродовольчих товарів та послуг, групу алкогольних напоїв та тютюнові вироби та податкові платежі [2]. Споживчий кошик в Україні відтоді суттєво не переглядався урядом до початку 2000-х рр.

II етап – Постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р. № 656 «Про затвердження наборів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» розширено в кошику групи продовольчих товарів, виокремлено групи: предмети гардеробу, текстильна білизна, предмети першої потреби, товари культурно-побутового та господарського призначення, житлово-комунальне та транспортні послуги і послуги культури [7].

III етап – Затвердження у 2016 р. нових мінімальних стандартів життя українців Постановою КМУ від 11.10.2016 р. № 780. Новий перелік продуктів харчування збільшився до 16 основних груп, розширився перелік предметів гардеробу, постільної білизни, предметів першої потреби, санаторії та ліків, наборів культурно-побутового та господарського призначення, житлово-комунальних послуг та зв'язку, побутових та транспортних послуг, послуг закладів культури [8].

Не зважаючи на певні покращення та вдосконалення, склад споживчого кошику не повністю задовольняє мінімальні потреби людини; спостерігається зниження норм споживання; структура споживчого кошику не відповідає сучасним потребам громадян.

За оцінками профспілок України, склад споживчого кошику не задовольняє потреби людини: у частині набору продовольчих товарів спостерігається невідповідність медичним нормам споживання продуктів харчування, що рекомендовані Українським НДІ гігієни харчування МОЗ. За всіма основними категоріями продовольчих товарів, окрім хлібних продуктів, є значне заниження норм споживання (до 61% для молока та молочних продуктів). Частина наборів непродовольчих товарів та послуг не враховує сучасні життєво необхідні витрати: оренда житла або іпотека витрати на освіту (дошкільну, шкільну, вищу), медичне обслуговування, рекреацію тощо. Саме на ці послуги щороку зростають попит та вартість [2]. Включення цих витрат до споживчого кошику відповідало б принципам формування прожиткового мінімуму та міжнародним стандартам, визначеним Конвенцією МОП № 117 про основні цілі та норми соціальної політики.

Спроби змінити підходи до розрахунку споживчого кошика були зроблені у 2010 р. та 2013 р. Аналіз запропонованих законопроектів вказує на різномасштабність змін, що вносилися. Законопроект № 6565 від 22.06.2010 р. [5] містив зміни методики визначення споживчого кошику та процедури розрахунку його вартості. В законопроекті № 2250 від 08.02.2013 р. [4] зміни стосувалися лише строків перегляду мінімального споживчого кошика.

Головним акцентом внесеного законопроекту № 6565 від 22.06.2010 р., який був відхилений і відправлений на доопрацювання, стала зміна методики визначення прожиткового мінімуму із використанням нормативного підходу для формування набору продуктів харчування та структурного підходу для визначення наборів непродовольчих товарів та набору послуг. Пропонувалося встановити 60% витрат від загальної кількості на продукти харчування (на противагу 40%). Формування ж непродовольчої складової прожиткового мінімуму (задоволення мінімальних потреб особи у непродовольчих товарах та соціально-культурних послугах) мало здійснюватися на основі фактичної структури споживання, що склалася впродовж останніх п'ять років. Проте в самому законопроекті не визначено, що таке «фактична структура споживання» [5]. Водночас, таке спрощення не враховує споживання громадянами непродовольчих товарів та послуг, тобто не визначає мінімального набору, який має забезпечити основні соціальні та культурні потреби особи.

Проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України № 2250 від 08.02.2013 р. пропонує у частині споживчого кошику зменшити термін його перегляду з п'яти років до трьох [4]. Така зміна є цілком слушною, оскільки зміна споживчих настроїв відбувається швидше.

На практиці в Україні застосовується нормативний метод, який полягає у встановленні вартісної величини прожиткового мінімуму через мінімальний споживчий кошик. Проведемо дослідження реального «споживчого кошика» українця (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок реальної вартості «споживчого кошика» в Україні

Найменування статті витрат	Кількість на добу/місяць	Ціна за 1 кг, грн.	Кількість на сім'ю з 4-ох осіб	Всього, грн.
Продукти				
Хліб білий	169,8 г / 5,094 кг	9	14 кг	126
Хліб житній	100 г / 3 кг	8	13 кг	104
Гречка	50 г / 1,5 кг	23	5 кг	92
Вівсянка	60 г / 1,8 кг	10	7,2 кг	72
Овочі (залежно від сезону борщовий набір чи огірки, помідори)	500 г / 15 кг	10	45 кг	450
Фрукти або ягоди	164 г / 4,920	22	20 кг	440
Чай	5 г / 150 г	25 за 100 г	720 г	180
Кава	4 г / 120 г	120 за 200 г	480 г	288
Цукор	60 г / 2 кг	16	8 кг	128
Сіль	5 г / 150 г	3	0,5 кг	1,5
Олія	25 г / 750 г	30 за 1 л	2,5 л	75
М'ясо (яловичина, свинина)	100 г / 3 кг	100	9 кг	900
Птиця	100 г / 3 кг	65	9 кг	585
Сало	30 г / 0,9 кг	30	2,7 кг	81
Яйце	40 г / 1,2 г	2,5 за 1 шт.	90 шт.	225
Молоко	125 г / 3,8 л	20 за 1 л	12 л	240
Сметана	30 г / 0,9 кг	40 за 1 л	2,7 кг	108
Сир	45 г / 1,4 кг	100	4 кг	400
Масло	25 г / 750 г	30 за 200 г	2 кг	300
Послуги				
Витрати	Примітка			Всього, грн.
Транспортні перевезення	2/44	Середній тариф – 5 грн.	4/88	440
Комунальні платежі	на 2-ох працюючих, однокімнатна квартира (середня ціна незалежно від сезону)			1000
Зв'язок (мобільний/інтернет)	на 2-ох осіб			150
Інше				
Освіта (школа)	канцелярія, книжки та ін.			500
Медикаменти	відвідування стоматолога			250
Гігієна	мило, зубна паста, прал. порошок та ін.			250
Одяг і взуття	на рік – 3 тис. грн на особу			1000
Дозвілля	2 відвідування в місяць кінотеатр або театр – 100 грн на 1 особу			400
Господарські товари	для облаштування побуту			500
Всього				9285,5

Джерело: розраховано авторами з урахуванням мінімальних потреб сім'ї на основі [11, с. 145]

Продукти, що увійшли в «кошик», повинна споживати кожна людина для забезпечення свого здоров'я та життєдіяльності. Для розрахунку загальної суми доходу, ціни на продукти та послуги були визначені за середнім значенням ринкової ціни по м. Чернівці на II квартал 2018 року. Звичайна середньостатистична українська сім'я, що складається з двох працюючих дорослих середнього віку та двох дітей – школярів, повинна отримувати в місяць доходів не менше 9285,5 грн. Звісно, у перелік витрат не були враховані такі послуги, як відвідування гуртків, відпочинок батьків та оздоровлення дитини, свята та день народження друзів, родичів і всі інші статті, без яких неможливо бути повноцінним членом соціуму.

На даний час, в умовах євроінтеграції, необхідно адаптувати державні стандарти, що передбачає необхідність приведення норм і нормативів соціального забезпечення українського законодавства до стандартів, які визначені в Конвенціях МОП, Європейському Кодексі соціального забезпечення. Це дасть Україні можливість забезпечити відхід від соціальних мінімумів і наблизитись до європейських стандартів.

Обсяг прожиткового мінімуму містить два елементи – фізіологічний та соціальний. Фізіологічний мінімум – це вартісне співвідношення матеріальних цінностей, які необхідні для існування. В світовій практиці він становить 85–87% загального прожиткового мінімуму, а решта припадає на соціальну частину – певного набору духовних цінностей мінімального прийнятого рівня життя [3, с. 150]. У Польщі застосовується 2 види мінімуму – біологічний (аналог українського прожиткового мінімуму), в який входять продукти і невеликий набір товарів, і соціальний – в нього вже включені витрати на виховання дітей, культурні заходи, відпочинок, витрати на транспорт і медичні послуги.

На якість життя впливає рівень задоволення людиною своїх матеріальних, духовних та культурних потреб. Визначальними факторами, які впливають на якість життя населення, є забезпеченість роботою, достатній рівень оплати праці, соціальний захист, охорона праці та споживчий кошук. Однак в ЄС, в цивілізованих країнах прийнято спочатку з'ясувати первинно, що потрібно середньостатистичному громадянину. І вже надалі відбуваються засідання певних міністерств, які дбають про те, щоб забезпечити ці природні потреби. Набори, відповідно до законодавства повинні забезпечувати нормальне функціонування організму людини та забезпечувати її мінімальні потреби (не йдеться мова про послуги, які б забезпечували середній або комфортний рівень життя) [10].

Рівень забезпечення життя громадян принципово відрізняється в країнах пострадянського простору і в країнах Західної Європи. Економічне зростання призводить до поступового збільшення соціальних стандартів в більшості з розвинутих країн. Поняття прожиткового мінімуму в Європі тісно пов'язано не стільки з розмірами мінімально допустимих зарплат або розрахунку податків, скільки соціальними виплатами для безробітних або допомоги від держави для тих, хто її дійсно потребує. Прожитковий мінімум в країнах Європи частіше визначається як «споживчий кошук», а в деяких країнах збігається з поняттям мінімальної заробітної плати за місяць.

Щодо методики визначення складу та вартості споживчого кошика, а на його основі прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, то світова практика розробила декілька варіантів визначення прожиткового мінімуму в державі (табл. 2). Крім того, в багатьох країнах використовується комбінування декількох методів визначення вартості та складу споживчого кошику.

Таблиця 2

Порівняння методики визначення складу та вартості споживчого кошику в країнах Західної Європи та США

Назва методу	Суть	Країна
Статистичний	Прожитковий мінімум встановлюється на рівні доходів, які мають 10–20% найменш заможних громадян країни, застосовується у країнах з високим рівнем доходу.	США, Велика Британія
Соціологічний	Базується на проведенні соціологічних опитувань населення про бажаний мінімальний дохід.	Німеччина, Франція
Ресурсний	Виходить з можливостей економіки забезпечити прожитковий мінімум, застосовується в найрозвинутіших країнах.	Швейцарія, Австрія
Нормативний	Полягає у встановленні вартісної величини прожиткового мінімуму через споживчий кошук.	Україна
Відносний (медіанний)	У державах з розвинутою ринковою економікою. Полягає у визначенні доходу, за якого половина населення має більший дохід, а половина менший, тобто визначається середній дохід.	США, Велика Британія, Іспанія, Італія, Фінляндія, Греція, Ірландія, Португалія

Джерело: складено на основі [2; 3; 11; 12; 13]

Найбільш поширеним методом обчислення прожиткового мінімуму в європейських країнах є метод медіанного доходу. Так, Європейська статистична комісія (Євростат) оцінює рівень бідності в країнах ЄС як величину, рівну половині медіанного доходу населення країни. Люди, що мають величину доходу нижче половини медіанного, визнаються незаможними і підпадають під систему соціального захисту [12].

Щодо України, то на даний час застосовується нормативний метод визначення прожиткового мінімуму, звісно, виходячи із мінімального споживчого кошика з урахуванням витрат на мінімально необхідні продовольчі товари та послуги. Зазвичай практика показує, що застосування нормативного методу занижує вартісне вираження споживчого кошика, а особливо на даний час, тому що ціни на житлово-комунальні послуги, транспорт значно зростають. Цей підхід приховує реальні витрати громадян [2].

Тому рекомендується, поєднувати декілька методів, як це успішно роблять країни, де рівень життя значно вищий, ніж в Україні. В Україні більшість пунктів, за якими розраховується споживчий кошук, – це продукти харчування, причому для підрахунку загальної вартості беруться мінімальні ціни. У Європі та США для розрахунків береться середній рівень цін на продукти високої якості.

Величина мінімуму, необхідного громадянину європейської країни або його сім'ї в цілому для забезпечення своїх потреб, часто не обкладається податками, як роблять, наприклад, в Німеччині. Але для багатьох громадян і сімей цей неоподатковуваний податок суми може розраховуватися

індивідуально, з урахуванням фактичних доходів сім'ї, кількості дітей, умови проживання, наявність страховки і інших факторів. Схожий підхід застосовується і в США. Так, в США, Великобританії, Німеччині прожитковий мінімум встановлюється на рівні 40% від медіанного доходу, у Фінляндії, Італії, Греції, Іспанії – 50%, у Португалії та Ірландії – 60% відповідно [12].

Прожитковий мінімум у США представлений погодинною ставкою, яку особа повинна заробляти, щоб утримувати свою сім'ю, якщо ця особа є єдиним утримувачем і працює повний робочий день (2080 годин на рік). Прожитковий мінімум в США багато в чому визначається найменшою заробітною платою, яка встановлена в США, передбачена законодавством, і працівники, як правило, не можуть одержувати менший оклад. Мінімальна заробітна плата є однаковою для всіх громадян, незалежно від кількості членів сім'ї. В американській статистиці, як правило, використовується річна заробітна плата у якості річного доходу. В США немає такого поняття, як споживчий кошик. Розраховується певний набір товарів та послуг для кожного жителя окремо, що живе в конкретному штаті. В споживчому кошику є витрати на бензин, сигарети, алкоголь та їжу поза домом. Розрахунок проводиться за найменшою ціною, зафіксованою державою [13].

У Франції склад кошика – показник нормального рівня життя, який щорічно змінюється. Найменувань споживчого кошика Франції понад 500. На його основі визначається індекс цін та інфляції, від яких визначається мінімальний розмір оплати праці. В кошик француза вписані: походи в ресторан, вино, відвідування салонів краси. Для розрахунку береться 8,03 євро – мінімальна заробітна плата за годину.

У Німеччині споживчий кошик складений у відповідності зі смаками та уподобаннями жителів. Причому враховуються різні соціальні групи: великі сім'ї з дітьми, матері – одиночки, пенсіонери, діти. В основний список входить: замовлення піци додому, послуги фітнес-центру або солярію, готові напівфабрикати, випічка тощо. Кожні 5 років Федеральне статистичне відомство оновлює кошик, шляхом опитування уподобань близько 60000 сімей [11, с. 143].

Кожні 5 років фахівці Національного інституту статистики (INE) на основі даних з 140 муніципалітетів Іспанії розраховують ціни на 489 товарів, які становлять модель іспанського споживчого кошика. У 2012 році відбулись зміни як у структурі, так і в кількості товарів, закладених в корзину. Додалися такі позиції, як планшет та жорсткий диск, послуги по лазерному видаленню волосся і консультація логопеда. Структура споживчого кошику Іспанії: 8–10% – витрати на одяг та взуття, 10–15% – щоденні походи в бари, кафе і ресторани, 4–5% – мобільний зв'язок та Інтернет (вартість послуг стільникових операторів і телефонних компаній в країні – одна з найвищих в Європі), 12% – вода, житло, електроенергія [13].

Щодо України, то запропонований споживчий кошик урядом суттєво відстає від реальних потреб. Вартість споживчого кошика, встановленого Кабміном в жовтні минулого року, збільшилася в середньому на 16% і на сьогоднішній день становить 3246 грн. Це на 46 грн більше, ніж прогнозував рік тому Міністр соціалістики Андрій Рева. Суму прожиткового мінімуму на 2017 рік встановлено Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 р. № 1801-VIII і вона становить 1700 грн [1].

Прожитковий мінімум Данії – 14497 євро (1208 євро на місяць), Швеції – 12178 євро (1014 на місяць), Фінляндії – 11800 (983 на місяць), Німеччини – 10953 євро (912 на місяць) на одного окремого взятого дорослого, що живе один (табл. 3). В Молдові прожитковий мінімум становить 1500 леїв (приблизно 91 євро). До 2012 року в країні не було навіть законодавчого акта, який визначив би поняття прожиткового мінімуму [13].

Таблиця 3

Прожитковий мінімум в інших країнах світу

Країни	Працевдатні	Непрацевдатні
США	1500 \$	від 619 \$
Російська Федерація	10524 р. / 175 \$	8025 р. / 133 \$
Польща	1058 зл. / 255 \$	427 зл. / 103 \$
Німеччина	670 €**	331 €
Туреччина	1628 лір / 434 \$	-
Грузія	164,2 лари / 60 \$	-
Канада	1736 CAD / 1322 \$	405 CAD / 305 \$
Україна	1762 грн / 68 \$	1373 грн / 53 \$

* Величина мінімальної заробітної плати

** Неоподатковуваний мінімум дорівнює близько 8 000 € на рік

Джерело: [1; 13]

У Канаді, як і в сусідніх з нею Сполучених Штатах, поняття прожиткового мінімуму або споживчого кошику економісти практично не використовують. Для приблизного розуміння необхідний для життя заробіток використовує рівень мінімальної оплати за годину роботи, який відрізняється від штату до штату в США і коливається в залежності від провінції в Канаді.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, методика визначення прожиткового мінімуму та споживчого кошику в Україні потребує негайного перегляду. На нашу думку, по-перше, потрібно доповнити перелік необхідних товарів і послуг, і, по-друге, враховувати реальну їхню вартість за конкретний рік. Останнє особливо важливо в умовах вітчизняних темпів інфляції.

При удосконаленні методики визначення прожиткового мінімуму і споживчого кошику необхідно враховувати як позитивний, так і негативний досвід іноземних країн. Також потрібно враховувати постійні зміни та вплив економічних, соціальних та інших факторів на рівень життя населення. З огляду на вищесказане, перспективами подальших наукових досліджень можна вважати розробку конкретного переліку елементів споживчого кошику та вибір методів визначення прожиткового мінімуму, адаптованого до вітчизняних умов.

Бібліографічний список

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2018).
2. Інформація про стан забезпечення соціальної справедливості в Україні: Додаток до Постанови Президії Федерації професійних спілок України від 11.12.2012 р. № П-15-7. URL: <http://www.fpsu.org.ua/component/content/article/142-densocialnoi-spravedlivosti/602-zahodysoSprav-2> (дата звернення: 05.10.2018).
3. Мазур Н.О., Ткачук А.В. Прожитковий мінімум у системі соціальних стандартів життя: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2016. № 2. С. 146-151.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо порядку формування та перегляду розміру прожиткового мінімуму): проект Закону України від 08.02.2013 № 2250. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45714 (дата звернення: 01.09.2018).
5. Про внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум»: проект Закону України від 22.06.2010 № 6565. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=6565&skl=7 (дата звернення: 01.09.2018).
6. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-II. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T002017.html (дата звернення: 10.09.2018).
7. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 р. № 656. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP000656.html (дата звернення: 10.09.2018).
8. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 р. № 780. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF/stru?lang=uk> (дата звернення: 18.09.2018).
9. Про прожитковий мінімум: Закон України від 09.12.2012 р. № 966-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (дата звернення: 30.09.2018).
10. Суточная норма питания человека. URL: <http://psy.tom.ru/diet/day-norm.html> (дата звернення: 12.10.2018).
11. Теслюк Н.П., Горобінська І.В. Застосування зарубіжного досвіду формування споживчого кошику у підвищенні якості життя українця. *Вісник Національного транспортного університету*. 2014. № 30(2). С. 142-148.
12. Щодо удосконалення методики визначення споживчого кошику: Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1233/> (дата звернення: 22.10.2018).
13. Consumer Expenditure Survey (US), EU Statistics on income and living conditions, EU-SILS. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/publications/all-publications> (дата звернення: 29.10.2018).

References

1. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [State Statistics Service of Ukraine], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (access date September 10, 2018).
2. *Prezidiia Federatsii profesiinykh spilok Ukrainy (2012), Informatsiia pro stan zabezpechennia sotsialnoi spravedlyvosti v Ukraini* [Information on the state of social justice in Ukraine], Dodatok do

Postanovy dated 11.12.2012 no. П-15-7, available at: <http://www.fpsu.org.ua/component/content/article/142-densocialnoi-spravedlivosti/602-zahodysovsprav-2> (access date October 05, 2018).

3. Mazur, N.O. and Tkachuk, A.V. (2016), "Minimum cost of living in the system of social standards of life: domestic and foreign experience", *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, no. 2, pp. 146-151.

4. Verkhovna Rada Ukrainy (2013), *Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy (shchodo poriadku formuvannia ta perehliadu rozmiru prozhytkovoho minimumu)* [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine (regarding the procedure for the formation and revision of the minimum cost of living)], proekt Zakonu Ukrainy dated 22.02.2013 no. 2250, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45714 (access date September 01, 2018).

5. Verkhovna Rada Ukrainy (2013), *Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro prozhytkovyi minimum»* [On Amendments to the Law of Ukraine «On the Living Minimum»], proekt Zakonu Ukrainy dated 22.06.2010 no. 6565, available at: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=6565&skl=7 (access date September 01, 2018).

6. Verkhovna Rada Ukrainy (2000), *Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii* [On State Social Standards and State Social Guarantees], Zakon Ukrainy dated 05.10.2000 no. 2017-II, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T002017.html (access date September 10, 2018).

7. Kabinet Ministriv Ukrainy (2000), *Pro zatverdzhennia naboriv produktiv harchuvannia, naboriv neprodovolchykh tovariv ta naboriv posluh dlia osnovnykh sotsialnykh i demohrafichnykh hrup naseleennia* [On approval of sets of food products, sets of non-food products and sets of services for major social and demographic groups], Postanova dated 14.04.2000 no. 656, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP000656.html (access date September 10, 2018).

8. Kabinet Ministriv Ukrainy (2016), *Pro zatverdzhennia naboriv produktiv harchuvannia, naboriv neprodovolchykh tovariv ta naboriv posluh dlia osnovnykh sotsialnykh i demohrafichnykh hrup naseleennia* [On approval of sets of food, sets of non-food products and sets of services for major social and demographic groups], Postanova dated 11.10.2016, no. 780, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF/stru?lang=uk> (access date September 18, 2018).

9. Verkhovna Rada Ukrainy (2012), *Pro prozhytkovyi minimum* [On the Minimum cost of living], Zakon Ukrainy dated 09.12.2012 no. 966-XIV, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (access date September 30, 2018).

10. *Sutochnaia norma pitaniia cheloveka* [Daily norm of human nutrition], available at: <http://psy.tom.ru/diet/day-norm.html> (access date October 12, 2018).

11. Tesliuk, N.P. and Horobinska, I.V. (2014), "Application of foreign experience in the formation of a consumer basket in improving the quality of life of a Ukrainian", *Visnyk Natsionalnoho transportnoho universytetu*, no. 30(2), pp. 142-148.

12. *Shchodo udoskonalennia metodyky vyznachennia spozhyvchoho koshyku* [Concerning the improvement of the method of determining the consumer basket]: *Analitychna zapyska* [Analytical note], available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1233/> (access date October 22, 2018).

13. Consumer Expenditure Survey (US), EU Statistics on income and living conditions, EU-SILS, available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/publications/all-publications> (access date October 29, 2018).

Петрацак О.О., Лозяк О.Д. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕЯКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Мета. Узагальнення недоліків затвердженої методики визначення величини прожиткового мінімуму та обґрунтування необхідності її зміни задля забезпечення максимальної відповідності стандарту реальній вартості споживчого кошика товарів та послуг.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано такі методи наукового пізнання: логіко-аналітичні методи, зокрема прийоми аналогії та порівняння, індукції та дедукції, наукової абстракції – для теоретичного узагальнення, уточнення понятійного апарату з проблеми, формулювання висновків; табличний – для наочного відображення проаналізованих даних; прямого аналізу та синтезу – для систематизації досвіду розвинених країн досліджуваної проблеми.

Результати. Обґрунтовано необхідність перегляду методики визначення прожиткового мінімуму та споживчого кошику в Україні. Вказано на доцільність доповнення переліку необхідних товарів і послуг з урахуванням їх реальної вартості за конкретний рік. Констатовано, що при удосконаленні методики визначення прожиткового мінімуму і споживчого кошику необхідно враховувати як позитивний, так і негативний досвід іноземних країн. Також потрібно враховувати постійні зміни та вплив економічних, соціальних та інших факторів на рівень життя населення.

Наукова новизна. Набули подальшого розвитку систематизація та узагальнення методики визначення складу та вартості споживчого кошику в країнах Західної Європи та США, що, на відміну від існуючих, доводить доцільність відмови від нормативного методу визначення соціальних індикаторів та зміну існуючих наборів товарів та послуг відповідно до сучасних умов.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути запропоновані для модернізації системи розрахунку соціальних стандартів у трансформаційних економіках та сприятимуть підвищенню рівня життя населення, розвитку системи соціального захисту.

Ключові слова: соціальні стандарти, споживчий кошик, прожитковий мінімум, споживчий бюджет, суспільство, держава, взаємодія.

Petrashchak O.O., Loziak O.D. SYSTEMIZATION OF FOREIGN EXPERIENCE ON THE DEFINITION OF SOME SOCIAL STANDARDS

Purpose. The aim of the article is the generalization of the disadvantages of the approved method of determining the value of the subsistence minimum and justification of the necessity of its change in order to ensure the maximum compliance of the standard with the real value of the consumer basket of goods and services.

Methodology of research. The following methods of scientific knowledge are used in the process of research: logical and analytical methods, in particular methods of analogy and comparison, induction and deduction, scientific abstraction – for theoretical generalization, clarification of the conceptual apparatus on the problem, formulation of conclusions; tabular – for the visual display of the analyzed data; direct analysis and synthesis – to systematize the experience of developed countries of the studied problem.

Findings. The necessity of immediate revision of the methodology for determining the subsistence minimum and consumer basket in Ukraine is substantiated. It is indicated in the expediency of completing the list of necessary goods and services, taking into account their real value for a specific year. It is stated that when improving the methodology for determining the subsistence minimum and the consumer basket, it is necessary to take into account both the positive and the negative experience of foreign countries. It is also necessary to take into account the constant changes and the impact of economic, social and other factors on the standard of living of the population.

Originality. The further systematization and synthesis of the methodology for determining the composition and value of the consumer basket in the countries of Western Europe and the United States have further developed, which, in contrast to the existing ones, proves the expediency of refusing the normative method of defining social indicators and changing existing sets of goods and services in accordance with modern conditions.

Practical value. The results of the study may be proposed for the modernization of the system of calculating social standards in transformational economies and will promote the improvement of living standards of the population, the development of the social protection system.

Key words: social standards, consumer basket, subsistence minimum, consumer budget, society, state, interaction.

Петрашчак О.А., Лозяк О.Д. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАРУБЕЖНОГО ОПИТА ПО ОПРЕДЕЛЕНІЮ НЕКОТОРИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТОВ

Цель. Обобщение недостатков утвержденной методики определения величины прожиточного минимума и обоснование необходимости ее изменения для обеспечения максимального соответствия стандарту реальной стоимости потребительской корзины товаров и услуг.

Методика исследования. В процессе исследования использованы следующие методы научного познания: логико-аналитические методы, в частности приемы аналогии и сравнения, индукции и дедукции, научной абстракции – для теоретического обобщения, уточнения понятийного аппарата по проблеме, формулирования выводов; табличный метод – для наглядного отображения проанализированных данных; прямого анализа и синтеза – для систематизации опыта развитых стран исследуемой проблемы.

Результаты. Обоснована необходимость немедленного пересмотра методики определения прожиточного минимума и потребительской корзины в Украине. Указано на целесообразность дополнения перечня необходимых товаров и услуг с учетом их реальной стоимости за конкретный год. Констатируется, что при совершенствовании методики определения прожиточного минимума и потребительской корзины необходимо учитывать как положительный, так и отрицательный опыт зарубежных стран. Также нужно учитывать постоянные изменения и влияние экономических, социальных и других факторов на уровень жизни населения.

Научная новизна. Получили дальнейшее развитие систематизация и обобщение методики определения состава и стоимости потребительской корзины в странах Западной Европы и США, что, в отличие от существующих, доказывает целесообразность отказа от нормативного метода определения социальных индикаторов и изменение существующих наборов товаров и услуг в соответствии с современным условиям.

Практическая значимость. Результаты исследования могут быть предложены для модернизации системы расчета социальных стандартов в трансформационных экономиках и способствовать повышению уровня жизни населения, развития системы социальной защиты.

Ключевые слова: социальные стандарты, потребительская корзина, прожиточный минимум, потребительский бюджет, общество, государство, взаимодействие.